

questa recerca sinó com a base de dades per a futurs treballs sobre memòria biogràfica. Amb la intenció que aquest banc esdevingui un instrument de treball útil hem procedit a una acurada sistematització i registre del material que faciliti l'accés als possibles investigadors interessats en el tema.

El projecte del Banc de Memòria Biogràfica i la recerca desenvolupada pel GRB formen part de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya del Centre de Promoció de Cultura Popular i Tradicional Catalana a través del marc institucional del Museu Salvador Vilaseca de Reus. Els auspicis de les institucions que han propiciat aquesta recerca han servit per donar suport al punt de partida fonamental de l'equip d'investigadors, això és, el convenciment del valor patrimonial de la memòria individual com a font de coneixement de la realitat social.

L'enquesta etnogràfica mitjançant la fotografia d'objectes antics

Eliseu Carbonell Camós
Ramon Vilatovà Pigrau

La segona fase de la recerca del projecte titulat "El temps i els objectes de la vida social. Estudi etnològic sobre la temporalitat a partir de la col·lecció del Museu Etnogràfic de Ripoll", que s'ha fet dins del programa de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC) del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, ha consistit principalment en el treball de camp a la comarca del Ripollès. La primera fase del projecte va estar centrada en la recollida de material gràfic i documental, i l'anàlisi de l'evolució de la col·lecció del Museu Etnogràfic de Ripoll (vegeu: *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 20). Durant l'any 2002, sense abandonar les tasques de documentació, hem posat més èmfasi en el treball de camp.

En el marc de la recerca, durant el mes de gener de 2002, un grup d'estudiants del Departament d'Antropologia Social de la UB, acompanyats de dos professors del departament, van fer unes pràctiques de treball de camp, repartits en grups de dos o tres estudiants, en diferents pobles de la comarca del Ripollès. Aquesta aproximació etnogràfica inicial, alhora que enriquia l'experiència de l'estudiant, va proporcionar-nos una primera

prospecció de les possibilitats de recerca que oferia la comarca, que va ser molt beneficiosa per al replantejament posterior de la recerca.

Entre els mesos de juny i desembre de 2002, els dos membres de l'equip de recerca que signem varem portar a terme l'enquesta etnogràfica a partir d'estades breus sobre el terreny, de pocs dies de durada, fins a estades més llargues d'un mes. En total es varen fer vint-i-sis entrevistes en profunditat, més les entrevistes informals i les altres tècniques habituals en el context del treball de camp. Ara bé, ni la metodologia ni les tècniques d'enquesta han estat els procediments normals en la recerca etnogràfica, de manera que ens agradaria incidir en aquesta qüestió.

La naturalesa de l'objecte d'estudi, la temporalitat al Ripollès durant un període de temps força prolongat, i el material del qual partíem i que havia de ser documentat, una col·lecció etnogràfica que emfasitza aspectes que primitivitzen el pastor i en general la vida popular, feien inviable de limitar-nos a l'ús del qüestionari habitual en l'entrevista sobre pagesia o pasturatge i, sense abandonar-lo completament, ens obligava a buscar un tipus d'entrevista més

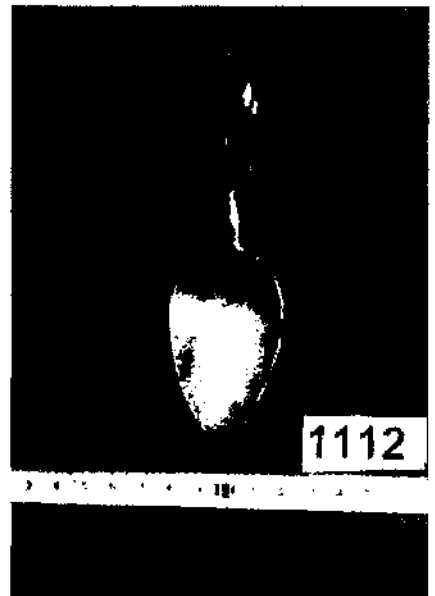
obert, on el protagonisme recaigués en l'objecte museografiat. L'objectiu del nostre projecte no era anar a la recerca d'un patrimoni etnològic que calia trobar per documentar, sinó que partíem d'un patrimoni preexistent, uns objectes ja classificats com a "patrimoni etnològic" sota els preceptes teòrics del folklorisme de principis del s. xx, una col·lecció iniciada als anys vint que calia recupera per a l'etnologia, reomplir-la de contingut a partir de testimonis actuals.

Per tant, el protagonisme de l'entrevista va recaure en el mateix objecte. Com que no es podia treure l'objecte de la reserva per raons de conservació, vàrem recórrer a la fotografia. Sense renunciar a un guió d'entrevista previ, extret dels qüestionaris habituals, aquest guió va quedar en un segon terme i el que realment guiava l'entrevista fou la fotografia de l'objecte. L'objecte esdevé així mediador entre l'entrevistat i el seu passat, els seus records. L'objecte té un fort poder evocador. Marcava el ritme de l'entrevista, els silencis, els espais de meditació, tan importants i que tant es troben a faltar en una entrevista guiada. De vegades, el pastor es mirava l'objecte i callava. L'entrevistador estava temptat de preguntar, però després d'un etern minut de silenci, l'home parlava dient: "Nosaltres en tenim alguna per aquí de cullera de fusta... Llavors el pastor, com que estava sempre amb les ovelles, moltes hores, de vegades en una carena, parat, llavors s'entretenia a fer coses. Els pastors eren molt traçuts. Ara som uns afeccionats. No som com eren abans. I llavors els pastors s'ho feien tot i ara som uns afeccionats. Si els nostres avantpassats veiessin com tractem avui en dia les ove-

lles, ens pegarien. Això que fem ara d'engegar les ovelles i anar-les a buscar al vespre, i que de vegades se'n quedin a fora... Llavors el bestiar se seguia sempre" (vegeu fotografia).

Atesa la varietat i l'amplitud temàtica que abraça la col·lecció del Museu Etnogràfic de Ripoll, optarem per reduir a dos grans eixos l'àmbit temàtic de l'enquesta: en primer lloc, l'objecte etnogràfic/museografiat amb relació al temps de les tasques (i aquest, a la vegada, amb relació a tres activitats: el pasturatge, l'agricultura i, en menor mesura, la indústria tèxtil); en segon lloc, l'objecte etnogràfic/museografiat amb relació a l'experiència biogràfica (i aquesta, a la vegada, amb relació a tres àmbits de vida: l'entorn natural, l'entorn social i l'imaginari).

Quant als criteris de selecció dels informants, la nostra recerca no ha cercat d'ajustar-se a cap criteri de representació demogràfica dins de la comarca del Ripollès sinó que, al contrari, la selecció, orientada pels continguts de la col·lecció del Museu Etnogràfic de Ripoll, ha vingut definida pels criteris següents: en primer lloc, hem buscat persones que hagin residit la major part de la seva vida en alguna de les zones de les quals procedeixen el gruix de la col·lecció i que són a grans trets la vall de les Lloses, els termes de Campdevànol i Gombrén, el de Vallfogona del Ripollès, el de Sant Joan de les Abadesses i, finalment, la vall de Ribes. En segon lloc hem buscat persones vinculades, directament o indirecta, a les tasques, l'activitat i els oficis dels quals els objectes pretèrits del Museu són testimoni. En tercer lloc, hem tingut en compte el gènere i l'edat, tot i que compresos d'alguna manera com a criteri en el punt anterior.

Entrant una mica més en detall en el que són els resultats de l'enquesta etnogràfica a partir dels criteris abans esmentats, de l'anàlisi de la informació recollida a partir de la metodologia emprada, poden esbossar-se, si més no, tres formes diferents de relació de l'informant amb formes de vida pretèrites a partir del poder evocatiu de l'objecte presentat mitjançant suport fotogràfic:

El coneixement directe, és a dir, aquell que permet donar raó de l'ús o dels usos de l'objecte des de la pròpia experiència. L'objecte és entès aquí com a estri en la mesura que és portador del valor d'ús, fet que en cap cas no n'exclou, si escau, la dimensió simbòlica.

El coneixement indirecte, és a dir, aquell que no pot fer-hi referència sinó és a partir del que d'altres n'han dit o a partir del fet d'haver estat testimoni del seu ús per part d'altres. Aquest coneixement, l'únic disponible moltes vegades a causa de l'antiguitat d'algunes de les peces mostrades, prendria també la forma de narració en la qual l'objecte conserva